

Asia: VN/698/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle työnhakijan palveluprosessin ja eräiden työttömyysetuuden saamisen edellytysten uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleistä lausuttavaa esitetyistä muutoksista?

Vammaisfoorumi ry näkee esitetyt muutokset pääosin hyvinä. Vammaisilta ja osatyökykyisiltä työnhakijoilta on pitkään tullut palautetta, että te-palvelut eivät aina ole riittäviä eikä sieltä saa riittävää tukea työnhaun edistämiseksi. Tavoiteltu muutos, eli säännellyt kohtaamiset työnhakijoiden kanssa, on kannatettava ja yksilöllinen tuki työttömyyden alkuun voi olla monelle vammaiselle ihmiselle olennaista työllistymisen mahdollistamiseksi. Henkilöllä voi olla yksilöllisen ohjauksen tarve silloinkin, kun monialaisen yhteispalvelun saaminen ei ole vielä mahdollista, kuten opintojen päättyessä. Samoin on olennaista resurssien lisääminen te-palveluihin. Kohtaamiset ja lisäresurssit edistävät palvelutarpeiden havainnointia ja tunnistamista te-palveluissa. Lisäresurssien myötä on asiantuntijalla myös enemmän aikaresurssia käytettävissä yhteen asiakkaaseen. Osa työnhakijoista on osatyökykyisiä tai sellaisia, joilla työkykyä ei ole vielä riittävällä tavalla selvitetty, jolloin esityksen mukainen palveluprosessi voi olla haastava.

Resurssilisäyksen ohella on olennaista suunnata huomio ja te-palvelujen henkilöstön osaamisen vahvistaminen arviointivaiheeseen. Pelkkä haastattelemine ei riitä siihen, että työnhakija ohjautuu asian- ja tarpeenmukaisiin palveluihin. Asiantuntijat tarvitsevat myös tietoa vammaisuudesta ja osaamista eri tavoin vammaisten työnhakijoiden kohtaamiseen. Vammaisfoorumi ry haluaa erityisesti painottaa te-palvelujen asiantuntijoiden asiantuntemuksen pitämistä ajan tasalla koskien työkykyyn liittyviä kysymyksiä sekä vammaisille ja osatyökykyisille suunnattuja palveluita.

Vammaisfoorumi ry painottaa te-palvelujen saavutettavuutta ja esteettömyyttä. Te-palveluiden Oma asiointi -palvelu ja työnhaun käynnistämisen palveluprosessi eivät tällä hetkellä ole niin

saavutettavia kuin niiden pitäisi olla. Palveluprosessin käynnistämässä tulisi huomioida työnhakijoiden erityistarpeet mm. TE-palveluihin liittyvän byrokratian ja palveluissa käytettävän kielen hahmottamiseen. On syytä myös huomioida, että osalla hakijoista voi olla vaikeuksia ymmärtää työnhakuun liittyviä tekstejä tai kirjata työhakemuksia suomen kielellä. Siksi myös selkokielisyyden tarve ja merkitys kaikissa työnhakijan palveluprosessiin liittyvissä asioissa tulee huomioida. Selkokielen käyttö hyödyttää laajasti muitakin asiakasryhmiä.

Digitaalisten palvelujen täytyy olla saavutettavia ja käytettäviä kaikille. Erityisesti TE-toimiston verkkopalveluiden täytyy olla saavutettavia erilaisten apuvälineiden avulla, kuten näkövammaisten käyttämät ruudunlukuohjelmat, jotta mahdollistetaan vammaisille työnhakijoille mahdollisuus työnhakuun yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Palveluprosessin uudistuksen myötä kasvotusten tapahtuvat kohtaamiset lisääntyvät ja suunnitelmissa on ensimmäisen kolmen kuukauden välein tavata työttömät työnhakijat kasvotusten kahden viikon välein. Tämän vuoksi tulee kiinnittää erityistä huomiota te-palvelujen tilojen esteettömyyteen huomioiden muun muassa liikuntarajoitteiset ja näkövammaiset työnhakijat.

Lausuttavaa vaikutusten arvioinnista; taloudelliset vaikutukset?

Ei lausuttavaa

Lausuttavaa vaikutusten arvioinnista; vaikutukset viranomaisten toimintaan (ml. resursseja koskevat asiat)?

Ei lausuttavaa

Lausuttavaa vaikutusten arvioinnista; vaikutukset työllisyyteen?

Ei lausuttavaa

Lausuttavaa vaikutusten arvioinnista; muut vaikutukset?

Ei lausuttavaa

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; yleistä lausuttavaa työnhakijan

palveluprosessista?

Vammaisfoorumi ry toteaa, että palveluprosessista säätäminen lailla yhdenmukaistaa käytäntöjä eri puolilla Suomea ja työnhakijan oikeus koko prosessiin vahvistuu.

Ehdotettu muutos, että monivaiheisesta ilmoittautumisprosessista siirrytään yksivaiheiseen ilmoittautumiseen selkeyttää palveluprosessia ja on hyvä asia. Koska alkuhaastatteluun saapuminen on ehtona työnhaun voimassa olemisen jatkumiselle, tulee työnhakijalta varmistaa, että hänellä on riittävästi aikaa järjestää saapumisensa haastatteluun. Vammainen työnhakija joutuu todennäköisesti järjestämään kuljetuspalvelun ja mahdollisen henkilökohtaisen avun haastattelua varten. Tieto alkuhaastattelun ajankohdasta tulee olla selkeästi ja saavutettavasti esillä ilmoittautumisen yhteydessä.

Mikäli työnhakijan täytyy käyttää vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua pystyäkseen saapumaan velvoittavaan työnhakukeskusteluun, niin hän joutuu käyttämään vammaispalvelulain mukaisia vapaa-ajan matkojaan ja tämä on pois muihin tarpeisiin käytettävistä matkoista. Näihin haastattelumatkoihin tulisi järjestää korvaus tai ainakin osin järjestää haastattelut puhelimitse tai etäyhteyksin, jotta työnhakijoiden yhdenvertaisuus toteutuisi.

On huomioitava, että kuulo- tai kuulonäkövammainen työnhakija ei välttämättä pysty asioimaan puhelimesta. Siksi yhteydenottotapoja on oltava useampi, esimerkiksi sähköpostit, tekstiviestit tai WhatsApp.

Yhdenvertaisen prosessin varmistamiseksi kaikkien työnhakijoiden alkuhaastattelu viiden arkipäivän kuluessa työnhaun alkamisesta on tärkeää. Vammaisfoorumi ry pitää tuloksellisen prosessin kannalta tärkeänä, että työnhakija voi asioida aina saman te-toimiston asiantuntijan kanssa ja hänelle jo alkuhaastattelussa kerrotaan prosessin etenemisestä ja tarjottavista palveluista selkeästi. Palveluprosessin kannalta olennaista on alkuhaastattelun tekijän osaaminen ja tässä huomio kiinnittyy erityisesti työkykyarvioon sekä siihen arvioon liittyvätkö mahdolliset työ- ja toimintakyvyn rajoitteet työnhakijan mahdollisuuksiin työllistyä. Olennaista on, että työnhakija aidosti osallistuu palvelutarpeensa arvioimiseen ja työllistymissuunnitelmansa laatimiseen ja tarkistamiseen. Vammaisen työnhakijan kohdalla on olennaista huomioida vammaisjärjestöjen kumppanuuden mahdollisuus palvelutarpeen arvioinnissa ja työllistymissuunnitelman laatimisessa työnhakijan tätä toivoessa.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa osa-aikaista työtä tekevien palveluprosessista?

Ei lausuttavaa

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa koulutuksessa olevien palveluprosessista?

Ei lausuttavaa

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa muistutuksesta?

Ei lausuttavaa

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; yleistä lausuttavaa työnhakuvelvollisuudesta?

Vammaisfoorumi ry korostaa te-asiantuntijoiden selkeää ohjeistusta palveluprosessin eri vaiheisiin, erityisesti työnhakuvelvollisuuden määrittämisen vaiheeseen. Työnhakuvelvollisuuden alentamisen kriteerien tulee yhdenvertaisuuden toteutumiseksi olla selkeitä, samoin ohjautuminen monialaisiin palveluihin ja monialaisen työllistymissuunnitelman laatiminen. Hyvä asia on, että työnhakija voi itse päättää mitä paikkoja hakee ja työnhakuvelvollisuuden voi täyttää hyvinkin monenlaisilla, työllistymistä edistäväillä tavoilla.

Tärkeää on, että yli kuukauden kestävässä työkokeilussa, kuntoutuksessa, opinnoissa tai palkkatuetussa työssä järjestetään työnhakukeskustelu ja kaksi täydentävää työnhakukeskustelua kuukautta ennen työkokeilun, kuntoutuksen, opintojen tai palkkatukijakson päättymistä. Tämä varmistaa jatkon työllistymistä tai mahdollisiin muihin palveluihin siirtymistä oikea-aikaisesti.

Työnhakuvelvollisuudessa tulisi ottaa erityisesti huomioon vammaisten työnhakijoiden omat vahvuudet ja mahdollisuudet. Täysin työkykyiselle vammaiselle työnhakijalle ei välttämättä ole tarjolla suoraan soveltuvia tehtäviä. Työnhakuvelvollisuuden täyttämistä ”muilla vastaavilla toimilla, joiden tavoitteena on työllistyminen”, tulisi tarkentaa ja laajentaa sekä selkeyttää vaikka esimerkein, jotta työnhakijalle on selkeää, mikä toimi täyttää työnhakuvelvoitetta ja mikä ei.

Kokoaikaisesti lomautettujen työnhakijoiden työnhakuvelvollisuutta tulisi voida arvioida tapauskohtaisesti. Esityksessä kokoaikaisesti lomautettujen työnhakuvelvollisuus olisi kuten työttömillä työnhakijoilla, jos lomautus kestää yli yhden kuukauden. Joissakin tilanteissa vammaisten työnhakijoiden kohdalla vakituisessa työssä työtehtävät ja työympäristö on saatu mukautettua juuri hänelle sopiviksi. Tällöin ei lomautettuna toisen työn hakeminen olisi aina tarkoituksenmukaista

esimerkiksi lyhyehköissä kahden kuukauden lomautuksissa, joissa lomautuksen päättymisen suunnitellusti on erittäin todennäköistä. Näissä tilanteissa vastuuasiantuntijoiden tulisi voida käyttää tapauskohtaista harkintaa.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa osa-aikaista työtä tekevien työnhakuvelvollisuudesta?

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa osa-aikaista työtä tekevien työnhakuvelvollisuudesta?

Vammaisfoorumi ry pyytää huomioimaan, että tulkinnanvaraiseksi ja te-palveluiden osaamisen varaan jää niiden osatyökykyisten henkilöiden tilanne, joilla ei ole työkykyä tehdä kokoaikaista työaika, mutta edellytykset osatyökyvyttömyysetuuteen eivät täyty. Suomessa ei ole tällä hetkellä muuta mahdollisuutta, kuin turvautua työttömyysetuuteen, jos työkyky on yli 60-prosenttinen, mutta alle 100-prosenttinen. Näiden henkilöiden kohdalla ei tulisi edellyttää työnhakua eikä sitä tukevaa prosessia, koska työn lisääminen ei ole mahdollista.

Siinä, että osa-aikatyötä tekevän velvollisuus hakea vähintään yhtä työtä kolmen kuukauden tarkastelujaksolla, on tärkeää huomioida tapauskohtaisuus. Vammaisen työnhakijan kohdalla voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi tehtyjen kohtuullisten mukautusten vuoksi, että hän työllistyy nimenomaan nykyisessä osa-aikatyössään. Tällöin ei työnhakuvelvoitteen tulisi olla kategorinen, vaan siinä tulisi olla vastuuasiantuntijalla mahdollisuus käyttää tapauskohtaista harkintaa.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa koulutuksessa olevien työnhakuvelvollisuudesta?

Ei lausuttavaa

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämisestä?

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; lausuttavaa työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämisestä?

Vammaisfoorumi ry painottaa, että te-palveluiden asiantuntijoille tulee olla työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämisen osalta selkeyttävää ohjeistusta siitä, milloin ja missä tilanteissa työnhakuvelvollisuutta ei ole. Esimerkiksi tilanteessa, jossa työkyvyttömyyseläkettä on haettu, mutta sitä ei ole myönnetty. Millaisiin palveluihin silloin työnhakija ohjataan?

Työnhakuvelvollisuutta ei asetettaisi, jos työnhakija on monialaisten palveluiden tarpeessa. Näin ollen monialaisen yhteispalvelun tarpeen arviointiin tulisi kiinnittää huomiota ja tähän vaiheeseen saada selkeä ohjeistus.

Työnhakuvelvollisuus voitaisiin jättää asettamatta myös työnhakijan työkyvyttömyyden perustella. Te-palvelut tekisi ratkaisun luotettavana pidettävän lääketieteellisen tai moniammatillisen työkyvyn arviointia koskevan selvityksen perusteella. Keskeistä olisi sen toteaminen, onko työnhakijalla jäljellä työkykyä ja millaiseen työhön hän kykenee. Vammaisfoorumi ry korostaa, että jäljellä olevan työkyvyn ja työtehtävien soveltuvuuden arvioinnissa olennaista on tunnistaa yksilöllisten työssä/työpaikalla tehtävien kohtuullisten mukautusten merkitys, apuvälineiden käyttö, työnhakijan oma arvio sekä hänen osaamisensa ja nämä suhteessa hänen työllistymistavoitteeseensa. Työkyvyn arvio pelkän luotettavan lääkärinlausunnon ja mahdollisesti pelkän diagnoosin perusteella ei ole riittävä oikeisiin työllistymistä edistäviin palveluihin ohjautumisessa ja työllistymisen varmistamisessa. Tämä syvempi ja laajempi arvio jäljellä olevan työkyvyn ja soveltuvien työtehtävien suhteen tulisi tehdä viimeistään työnhakijan ohjaututtua alkuhaastattelun jälkeen monialaisiin palveluihin, jossa tehdään monialainen työllistymissuunnitelma.

Vammaisfoorumi ry puoltaa hallituksen esitystä työnhakuvelvollisuuden asettamatta jättämisestä tilanteissa, joissa pidempään työttömällä työnhakijalla on todettu olevan monialaisen yhteispalvelun tarve tai mikäli työnhakija on kokonaan työkyvytön. Monissa tapauksissa velvoite hakea useampaa työtä kuukautta kohtaan on kohtuuton vammasta johtuen. Työkykyä rajoittavan vamman perusteella työnhakuvelvollisuuden tulisi olla mahdollista jättää asettamatta kokonaan myös tilanteissa, joissa muut keinot olisivat ensisijaisia, esimerkiksi työllistämistä edistävään palveluun hakeutuminen, vaikka työnhakijalla ei olisikaan vielä todettu monialaisen yhteispalvelujen tarvetta tai hän ei olisikaan kokonaan työkyvytön. Tässä tulisi vastuuasiantuntijalla olla mahdollisuus käyttää tapauskohtaista harkintaa.

Toisaalta on huomioitava, että vamma ei sinänsä ole syy jättää asettamatta työnhakuvelvollisuutta. Työnhakijan vamma ei välttämättä vaikuta hänen työkykyynsä töissä, joihin hänellä on osaamista tai kokemusta. Tilanne tulee arvioida aina yksilöllisesti.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki; muuta lausuttavaa?

Ei lausuttavaa

Työttömyysturvalaki; lausuttavaa työstä eroamisen perusteella asetettavasta seuraamuksesta?

Ei lausuttavaa

Työttömyysturvalaki; lausuttavaa työstä kieltäytymisen perusteella asetettavasta seuraamuksesta?

Ei lausuttavaa

Työttömyysturvalaki; lausuttavaa porrastetusta seuraamuksesta?

Ei lausuttavaa

Työttömyysturvalaki; muuta lausuttavaa?

Ei lausuttavaa

Lausuttavaa työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annetun lain muuttamisesta?

Ei lausuttavaa

Lausuttavaa muiden lakien muuttamisesta?

Vammaisfoorumi ry pitää hyvänä työttömyysturvalakien muutoksia, joissa työstä eroamisesta ja erottamisesta, työstä kieltäytymisestä aiheutuvia sanktioita lievennetään. Vammaisfoorumi ry haluaa korostaa tarjotusta työstä kieltäytymiseen liittyen, että myös jälkikäteen te-palvelujen tietoon tulevat työkykyyn vaikuttavat seikat tulisi huomioida, mikäli tarjottua työtä ei voida pitää työnhakijalle sopivana hänen vammansa huomioon ottaen ja työnhakija kieltäytyy hänelle tarjotusta työstä. Kaikista työkykyyn vaikuttavista seikoista ei työnhakijalla välttämättä ole lääkärinlausuntoa, mutta ne silti voivat rajoittaa työnhakijan mahdollisuuksia tehdä tiettyjä työtehtäviä. Te-asiiantuntijan tulee kyetä käyttämään tapauskohtaista harkintaa asiassa.

Lausuttavaa muutosten voimaantulosta ja siirtymäajan järjestelyistä?

Ei lausuttavaa

Lausuttavaa suhteesta perustuslakiin ja säätämisyjärjestyksestä?

Ei lausuttavaa

Muuta lausuttavaa?

Ei lausuttavaa

Mahlamäki Pirkko
Vammaisfoorumi ry